

nika, ki ga je strogo sodil radi vseh dokazanih in nedokazanih kurjih tatvin.

Grajske krave sem oskrboval in dobro se mi je godilo, dokler niso prišli zidarji in začeli prezidavati marof in grad. Od krav me je pustil Štefan k zidarjem, katerim sem najprej stregel. Kazal sem veselje ter zanimanje za zidarsko obrt. Oskrbovala je celo razveselilo, ko sem mu zaupal, da bi rajši ostal pri zidarjih, nego pri kravah. Preskrbel mi je v Zagrebu zidarskega podjetnika, kjer sem se naučil vsega, s čimur pošteno preživljam sebe in družino.

Skoraj bi bil pozabil povedati, da me je spremenil Štefan Kosulja po onem spopadu in odščipu konice nosa iz mladega Podboja v vražjega Gosaka. Ta priimek mi bo ostal in ne srdim se nanj. Hvala Bogu, Majki božji bistrički, že rajnemu Štefanu ter onemu grajskemu gosaku, ki mi je odkljunil konec nosa in me zaznamoval do groba, ker sicer bi bil sigurno končal življenje pod krvnikovo roko!

*

„Mist bal“.

Od Maribora proti Dravski dolini pa se zaupane mu ovčice obče priljubljeni ter spoštovani gospod župnik. V prirojeni mu gostoljubnosti rad popelje gosta v cerkvene gorice. Vsakdo se čudi vinogradu, kako je lepo negovan in krepkega lesa. Pri pogledu na močno trto vprašujejo nepoučeni, odkod vzame župnik toliko gnoja pri sicer skromnem gospodarstvu, da mu trs tako bujno prospeva ter bogato rodi. Gospod že čita posetnikom take pomisleke kar z obraza in pojasnjuje, da sta cerkvena viničarija in njen prospeli odvisna od vsakoletnega »mist bala«.

»Mist bal« — čuden izraz in kedo bi ga naj razumel brez razlage.

G. župnik je koj pripravljen, da poda med radostnim smehljanjem vsa

nadaljna pojasnila z naslednjimi doživljaji:

»Ko sem prišel na tole faro, sta bila gospodarstvo in vinograd v precej zanemarjenem stanju. V mojem žepu je bilo komaj toliko cvenka, da sem vsaj nekoliko izboljšal borni položaj okrog župnišča in po njivah.

Na glavni vir cerkvenih potreb, na vinograd, niti misliti nisem smel, ker je bila blagajna cerkve brez denarnih sredstev za izboljšanje vinograda.

Tuhtal in gruntal sem, kako bi se dokopal do gnoja za tako opasno propadajočo trto. Moje temeljito razgrbanje za dvig na polju vinogradništva le ni bilo zastoj. Iz kaplanske dobe na siromašnem Kozjaku na levem bregu Drave mi je priskočil na pomoč pripovedovani doživljaj, ki je prepodil koj pri prvi preizkušnji vse pomisleke radi preskrbe cerkvenega vinograda s prepotrebno življensko hrano.

Ko nastopi župnik faro, mu radi storijo župljani kako uslugo.

Tako sem tudi jaz romal od enega boljšega kmeta do drugega in sem jim razlagal, da bo cerkveni vinograd čisto usahnil, če ne bo temeljito pognojen. Gruntarji so uvideli nujnost izboljšanja. Vsak je izrekel pripravljenost za voz gnoja, samo naj župnik oznani, kdaj ga naj zvozijo k vinogradu. Enoglasno mnenje je bilo, da bi bil dovoz najlažji s sanmi v debelem zimskem snegu.

Enkratne gnojne pomoči sem si bil siguren in do stalne bi me naj povzdignil že površno namignjeni recept iz časopisnega kataloga.

Začetkom februarja ob najugodnejšem sanincu sem poprosil s prižnice, naj izpolnijo premožnejši ta in ta dan že pred meseci dano obljubo.

Kmetje so držali besedo. Kmalu popoldne dogovorjenega dne je bilo več nego dovolj polnih sani masnega gnoja tukaj spodaj pri viničariji.

Darovalci niso poslali hlapcev kot voznike, ampak so prišli sami z naj-

lepše opremljenimi, očeđenimi in spočitimi konji.

Med vsemi dvovprežnimi sankami so bile samo ene z enim mršavim klju-setom in last revnega bajtarja. Koj na prvi pogled ni bilo kmetom po godu, da se je prištelil in vrnil med nje kočar s cigansko vprego. Dajali so si glasnega duška nevolji in so zbadali od vseh strani ubogega gretarja, ki je stal ponižno poleg suhljatega kobilšeta.

Iz vsakdanjih zbadljajev so se rodile psovke in tedaj mi je nekaj pošepnilo, da naj preizkusim zasnovani načrt.

Postavil sem se ob stran opsovanega kajzarja in začel hvaliti njegovo suholjavo mrho. Trdil sem, da poznam ozmerjano žival. Tičijo v njej tolike hirostne zmožnosti, da bi prekosila v dirkanju s polnimi sanmi gnoja tukaj zbrani najboljši konjski par.

Po teh pripombah in zagovorih navadne konjske crke so bili kmečki vozniki prepričani, da uganjam šale. Ker sem le vztrajal pri svojem, so bili vsi zato, da dirkajo navkreber do vinograda. Nemogoče je, da bi se poskusili vsi naenkrat. Zadostuje, če se požene v dir s konjsko šklebedro samo en par. Če bi že tega premogla, pa bodo pripeljali vsako leto na ta dan isto količino gnoja kakor tokrat. Tudi za to so bili brez mojega dodatka, če zgubim stavo, ostanem brez vsake obveznosti.

Stavo smo napravili pravomočno s posegom v roke. Kmetje so odbrali izmed svoje srede najbolj iskri par konj.

Obe sani so spravili v dirkalno smer na hribček proti vinogradu.

Predno sta pognala voznika, sem spomnil koprneče radovedneže na nemškega potopisnega pisatelja Karla Maja. Razlagal sem jim, da je imel tudi on, ko se je klatil po Turkestanu in Balkanu, mršavega žrebca, kateremu je bilo ime Ri = veter. Ako mu je položil v skrajni sili roko pod uho in mu zaklical trikrat Ri, Ri, Ri, se je spustil v tak dir, da ga ni dohitel sam hudir.

Novomeški sodnik je šele prav prepoznal tatinsko potepenko. V Novem mestu so ji dokazali, kedo in od kod da je.

Haniko so na novomeškem sodišču fotografirali in poslali sliko v domači kraj, kjer so vsi potrdili, da je izsledena res Ivanka Bratuša.

Opisani najdbi Hanike sta hitro sledili — oprostilni sodbi za Franca in Marijo Bratuša. Obema so še pred izpustitvijo na svobodo pripeljali hčerko mimo okna na kaznišniški celici v Mariboru in Begunjah. Starša sta otroka koj prepoznala.

Marija Bratuša je bila izpuščena 17. septembra 1903, Franc 18. septembra 1903.

Franc Bratuša v kaznišnici.

Značilno za Fr. Bratuša je, da je bil v kaznišnici povsem miren in delaven. Dne 1. avgusta ga je prišla obiskat v kaznišnico sestra njegove žene. Povedala mu je, da je Hanika vstala od mrtvih.

Ko je Bratuša zvedel, da se je hči oglasila, je napisal v kaznišnici lastnoročno s črnim in v precej lepi pisavi in slovenščini drugo resnično izpoved, v kateri zanika vsa prejšnja priznanja, radi katerih je bil obsojen. Vso kričdo valj na orožnike, ki so mu pretili, ga

tepli in mu obljubljali vse mogoče olajšave, če se uda in prizna.

Dobesedno pravi, da so hoteli imeti orožniki Haniko živo ali mrtvo. Žive jim ni mogel pokazati, jih je pač nalagal z umorjeno in njenimi zadnjimi preostanki v peči in na kompostu.

Sam tudi pravi, če sem govoril žandarjem laži in izmišljotine, so mi verjeli vse. Ako sem pa trdil, da ne vem o izginulem otroku prav nič, je že bil ogenj v strehi. Značilne so te-le Bratuševe besede:

»Jaz sem radi tega tako lažnivo obstal, ker sem si mislil, da je boljše tukaj na tem svetu po nedolžnem kazni trpeti, kakor pa hudodelstvo storiti in se potem tukaj pokoriti in še na veke trpeti.«

Svoji ženi je pisal iz kaznišnice leta 1902 v Begunje pismo, v katerem jo je lepo prosil odpuščanja, ker jo je potisnil po nedolžnem v največjo nesrečo.

Žena mu je odpisala, da mu je že odpustila radi Boga, če bo le tudi njemu odpustil Bog.

Zoget prosta.

Marija Bratuša je tudi v kaznišnici zatrjevala odločno svojo nedolžnost. Jokala je neprestano. Ko so jo izpustili, je že bila skoraj

slepa in jo je po izpustitvi mariborski rešilni oddelek prepeljal v Gradec na očesno kliniko. Stroške za zdravljenje v Gradcu je morala poravnati občina Rogaška Slatina okolič, kamor je bil Fr. Bratuša pristojen in so odvedli tjakaj po obsodbi staršev njuna dva otroka Franca in Marijo. Za preskrbo otrok je utrpela očetova pristojna občina precej stroškov, katerih ji kljub dreganju na ministrska mesta ni hotel povrniti nihče.

Marija Bratuša je umrla 17. II. 1907 na naduhi in je bolehalo do smrti na očeh.

Fran Bratuša je baje prejel odškodnine 600 kron. Za ta denar si je kupil kočo z malim posestvom v Savinjskem v župniji Makole. Bil je tih ter miren človek, ki je malo govoril. Opravljal je tudi kmečka čevljarska dela.

Umrl je vsled kapi 31. XII. 1930.

Druga njegova žena Jera, rojena Lepej, še sedaj živi na njegovi kočariji.

Ivana Bratuša, ki je bila kriva vsega opisane zla, še živi. V Judenburgu na Zg. Štajerskem je odpadla od katoliške vere 11. IX. 1918, a se je zopet pokatoličila 9. XI. 1919, ker se je 16. XI. 1919 v Leobnu poročila z Ignacom Mohorko.

*

Istega navduševalnega sredstva kakor Karl Maj, se bom poslužil tudi jaz pri že na propast pri dirki obsojeni kobilici.

Vozniki so se krohotali na ves glas moji smešnici in me dražili, naj ji zatulim v uho, da je nebeška glorijska.

Stopil sem k ciganki, ki je sklanjala v vsej kljusasti ponižnosti glavo in se ji niti sanjalo ni, kaka naloga jo čaka.

Dvignil sem ji glavo, prijel z obema šakama za desno uho, pihnil iz polnih prs vanj in kriknil:

»Teci, luca!«

Spustil sem glavo in uho. Kobilše je streslo z vsemi grivami, rep kvišku, sključilo je hrbet in se pognalo navkreber tako, da bi bil skoraj voznik omahnil s sani.

Mrha je kar zaplavala po hribu s sanmi — polnimi gnoja.

Drugi voznik in sodirkač z najboljšim parom konj je pri pogledu na od samega vraga sproženo mrše obrnil bičnik narobe in začel tako udrihati po konjskih zadnjicah. Nič ni pomagalo, ni dohitel ciganke niti do sredine hribčka, ko je bila suhljad že pred brajdami in še te je hotela podreti kar z glavo in odbrzeti dalje.

Na ta čudež so kmetje nemo ostrmeli. Zaklical sem jim, da še moram za kobilico, sicer bo cerkev res ob — brajda.

S kočarjem sva komaj z vso silo toliko umirila neugnanke, da sem jo pograbil za uhljo in si dal opravlja z njim. Copernija mi je naglo uspela. Ob zaključku sem zavpil na ves glas: »Luca, pomiri se!«

Kobilše je sklonilo pokorno glavo in se prelevilo v ono sestradano in zdelano crko, kakor je bila pred nastopom tekme.

Dirka in stava sta bili dobljeni. Mojim kmetom so se pobesili nosovi. Prepričani so bili, da sem se navzel iz Majevih spisov tam daleč na Vzhodu domače čarovnije.

Je trpelo nekaj časa, predno so se kmečki vozniki do dobra zavedli, da niso bili priča kakih puščavniških goljufigi sliki, ampak da se je vse istinito odigralo od cerkvene viničarije do brajd vinograda.

Pred razhodom je vsak privlekel iz žepa klobaso ali kuhano svinjino in vino iz cerkvene kleti je zakrožilo v obilni meri med vsemi z zmagovalcem bajtarjem vred.

Jedli, pili smo in bili prav židane volje. Kmete je neznansko srbela radovednost. Neprestano so silili vame, naj jih naučim copernije s konjskim uhom, da jo bodo tudi oni proizvajali ob priliki. Obljubo vsakoletnega dovoza gnoja sem imel, zakaj bi hranil nedolžno skrivnost zase.

Razlagal sem jim, kako sem bil prav reven kaplan na Kozjaku. Životaril je tedaj v najbolj globoki grabi fare čevljarski krpar Mrkač. Bila sta sama s hudo ženo v podrapani kočuri. Redila sta poleg kur — kozo. Šoštar je zapil vsak zaslužen krajcar, katerega je mogel utajiti ženi, ki je nosila hlače pri kočariji. Posebno v zimi ni mogel zdoma, ker je tičala tudi babura dan in noč pod streho.

Kadar je že imel pod najstrožjim nadzorstvom preveč suho grlo je ženki samo zagrozil:

»Baba, daj mi nekaj drobnega za pijačo, sicer ti bom urekel kozo, da ti ne bo dala mleka, ampak samo brce!«

Taki grožnji je navadno žena na mah ugodila, saj je že večkrat preizkusila, da dretar res zna, s čemur ji preti.

»Poslušajte, možje! Oni smolasti Mrkač je tudi name prenesel nekaj od njemu lastne čarovniške sile. Pravil mi je, da obstoji njegova nadnaravna moč v čisto navadnih človeških bolhah. Po dve tri bolhe ujame in jih zapre v papirnat štok. Pusti jih stradati, da so kar podivjane od glada. Štok odpre na obeh straneh in pihne lačne bolhe kozi v uho.

Gladne živalce si začnejo iskati hrane, skačejo ter praskajo po bobenčku v kozjem ušesu, kar natira rogačo v srdito pobesnelost. Kozja z bolho v ušesu prska, skače, sili v jasli in je sploh ob vso pamet. Odstranitev nagajivcev iz ušesa je enostavna. Treba vzeti zvitek ovčje volne in ga poriniti zdivjani živali v uho. Bolhe se skrijejo takoj v volno, katero izvlečeš in zacopranje je pregnano.

Jaz sem pač prenesel čarovniški recept iz kozjega v konjsko uho. Poskus se mi je prvič v življenju tako izborna obnesel, da je zmagala navadna mrha pri dirki in jaz sem dobil gnojno stavo.

Kmetje so bili do boleznega smeha zadovoljni z mojim pojasnilom. Ostali smo dolgo v noč v cerkveni kleti in pili na zdravje bolh in gnoja.

Tedaj sem prvič in zadnjič pihnil kobilici tri sestradane bolhe v uho in jih polovil na ovčjo volno.

Če se je že kateri od mojih faranov kedaj poslužil opisane čarovnije, mi ni znano. Gnoj pripeljejo kmetje vsako leto na isti dan, ko so zgubili dirko in stavo.

Čudno je le to, da so dan dovoza gnoja za cerkveno gorico krstili za — gnojno veselico — »mist bal« in ne za ples gladujočih bolh v konjskem ušesu.

★

Pacn Lipl.

V Judenburgu na Zg. Štajerskem je imel med vojno ljubljanski pešpolk štev. 17 svoj kader. Slovenski kurati iz Gradca smo se vozili v Judenburg dobrim Janezom maševat, pridigovat in jim delit sv. zakramente.

Po dušebrižnem opravljanju sem dospel jaz v Judenburg na pustni torek leta 1917, da bi pričel na pepelnično sredo zgodaj zjutraj s spovedovanjem celega za odhod na vojno pripravljenega bataljona.

Za dekana je bil tedaj v Judenburgu Slovenec, Kranz po imenu. Gospod je bil star, vedno med Nemci in je bolj težko lomil materinščino. Na pust proti večeru sva se podala z g. dekanom na sprehod izven mesta. Na povratu nama je priklopal nasproti po cesti razcapan dolgin v razklopotanem obvalu. Stopal je počasi, globoko sklonjene glave in tiščal obe roki v žep. Vi-

deti je bilo, da je zamišljen in niti ne vidi, kedo se mu bliža.

G. dekan je pokazal nanj z besedami: »Glejte, temu potepinu pravi radi zanemarjene zunanosti celi Judenburg Pacn Lipl. Je delamržen postopač, faksimahir in menda res ni pri vseh petih. Ker vse trdi, da ni čisto odgovoren za svoje besede in dejanja, ga niso vtaknili med vojake, dasiravno bi ga bilo najmanj škoda, če bi ga vzela za vselej vojna. Norčuje se tolikokrat javno in na duhovit način iz oficirjev in višjih uradnikov. Pacn Lipl se upa na dan glasno z vsem, česar bi drugega stalo glavo. Če je resnično prifrknjen, bo dokazal konec vojne, katerega bo on sigurno dočakal. Prepričan sem, kakor hitro bo vojna pri kraju, bo tudi Lipl prisvetil s pravo pametjo.«

Med temle pojasnilom je prismatical Pacn Lipl tik do naju. Naenkrat je dvignil glavo. Preplašeno in vzdramljeno iz razglabljanja je pozdravil g. dekana s prijaznim:

»Dober večer, g. dekan.«

Odzdravila sva in že je bil potepuh mimo. Nenadoma se je obrnil in pritisknil starega gospoda s ponižnim:

»G. dekan, podarite mi dve kroni.«

Poprošeni se je namrgodil in ga zavrnil, da za krepke in čisto zdrave stepuhe nima milodarov v kronah.

Lipl se ni pustil odsloviti s par besedami. Tiščal je še dalje v g. dekana in moledoval za dar dveh kron. Ker ni uspel z vso dolgovežno vsiljivostjo, se je okrenil na odhod s pretnjo:

»Ker mi niste dali malenkosti, za katero sem vas lepo prosil, bom učinil nekaj, česar še nisem doslej!«

Razcapanec je odšklefajdr naprej po cesti, g. dekana je pa njegova pretnja le zaskrbela. Postal je in me vprašal:

»Mislite, da si bo stepuh res kaj napravil?«

Skomiznil sem z ramami brez odločnega odgovora.

Moja negotovost je dobrega gospoda tako zmedla, da je zaklical za Liplom, naj počaka. Brez vseh očitkov in dobrih naukov za bodočnost je gospod segel v žep in stisnil klatažu dve kroni.

Pacn Lipl je spravil denar, se lepo zahvalil in hotel zopet naprej.

G. dekana je uščipnila radovednost. Zaustravljen je nebodigatreba in menil:

»Li-pl, povej mi odkrito, kaj bi si bil napravil, če bi ti bil res odrekel zaproseno?«

Nagovorjeni je gledal debelo gospoda in mu je zaupal, da ga še niso nikoli zasledovali samomorilni nameni.

»Če bi ne bil dobil od Vas dveh kron, bi bil šel k onemule kmetu drva cepit, da bi si zaslužil večerjo. Torej delat sem hotel iti, kar nisem storil še nikdar na pustni dan. Samo delaste me rešili, ljubi g. dekan, z dvema kronama, in ne prostovoljne smrti, o kateri se mi niti sanjalo ni!«

Tako se je odrezal potepuški Pacn Lipl na pustni torek. Njegov odgovor je segel g. dekanu globoko v srce. Zagledal se je v počasi odhajajočega delamržneža in mrmral:

»Li-pl ni nor, pač pa mi drugi, ki kar po dveh kronah plačujemo njegovo lenobo in potepušstvo!«